

Kirik teejuhina tarkuse allikale – teoloogilises kontekstis

Minu ettekande teemaks on läheneda alanud kirikupäeva poeetilisele motole “Kirik teejuhina tarkuse allikale”, teoloogilisest vaatenurgast. Kirikule on antud teejuhi roll, olla teejuhiks allikale, ülesanne tegeleda konkreetsete inimestega ja konkreetsete olukordadega, so. aidata inimesi liikuda sealt, kus nad on, sinna, kuhu Jumal tahab, et nad oleksid.

Milline on kiriku ettevalmistus teejuhi rolliks? Millist teoloogiat vajame, et täita kirikule antud teejuhi rolli? Paljud on sooritanud pikema või lühema ekskursi süstemaatilise teoloogia maailma, sinna kus uuritakse, millised on universaalsed ja muutumatud usulised tõesed, sõltumata ajast ja kultuurist, tunnetest ja väärtushinnangutest. Need teadmised aitavad orienteeruda Pühakirja mõistetes ja ülesehituses ning annavad teatava teoloogilise standardi, mille valgusel hinnata oma isiklikku usku ja arendada piibellikku maailmavaadet. Kindlasti on esikohal ka Piibli teoloogia ja Piibli tundmine, teadmine, mida tähendasid Piibli sõnumid omas ajas ja kultuuris, siis kui need kirja pandi ja küsimine, mida saaksime nendest õppida tänapäeval, kuidas mõtestada oma elu ja inimkonna ajaloo Jumaliku ilmutuse valguses. Need mõlemad teoloogia harud tegelevad peamiselt tekstidega ja teksti tundmiseks on teoloogilise hariduse näol ka kõik võimalused olemas.

Ebalus tekib siis, kui seisame silmitsi vajadusega tõlkida neid ajatuud tõesed teoloogilisele omasesse keelde ja kultuuri, kui pannakse proovile meie motivatsioon minna kaasinimesele vastu, teda juhatada ja temaga kaasas kõndida. Ometi on just see teejuhi rolli puhul määrav, valmidus ja oskus tegutseda kontekstis. See, mida vajame, on oskus mõelda piibellikult oma elu ja maailma üle ning tegutseda sellele vastavalt siin ja praegu. See ei tähenda mitte ainult konteksti head tundmist. Me oskame tähele panna seda, mis sünnib inimestega meie kodumaal ja kaugemal, oleme õppinud olukordi analüüsima ja oskame üksteist ka oma järeldustega stressi viia. Palju enam vajame teoloogiat kontekstis, milles oleks lootuse sõnum, mis ei oleks staatiline, eneses olelev, vaid suunav ja motiveeriv jõud, mis rajaks silda inimeselt inimesele, teksti ja konteksti vahel, mis suunaks kirikut misjonile. Martin Kähler on juba üle saja aasta tagasi öelnud, et “misjon on teoloogia ema”. Teoloogia juured on seal, kus esimesed kristlikud kuulutajad pidid oma töö loomusest lähtuvalt teoloogiliselt arutlema, et teha kristlik sõnum arusaadavaks erineva taustaga inimestele./ David Bosch märgib: Paulus oli esimene kristlik teoloog sellepärast, et ta oli esimene kristlik misjonär. / Misjoniteoloogia, sh. kiriku rolli lahtimõtestamine tema misjonikutsumusest lähtuvalt, on hilisema teoloogia puhul olnud küll teoloogia ääreala, nõ. marginaalne nähtus. Aga see ei pea niiviisi jääma, mõtteviisi võib ja peab muutma, sest selleks annab alust mitte ainult misjonisituatsioon, milles kirikuna elame ja töötame, vaid ka kiriku sügavam olemus.

Järgnevalt tahaksin peatuda paaril kiriku olemuslikul joonel, millel on tähendust kiriku teejuhi ülesande ehk misjoniülesande jaoks. Need on Nikaia usutunnistuses nimetatud kiriku apostellikkus ja katoolsus.

I) Kiriku olemuseks on olla läkitatud siia maailma, kirik on terviklikult apostellik

“Nõnda nagu Isa läkitas minu, nõnda saadan ka mina teid” (Jh 20,21). See tähendab nii apostelliku alust (õpetust) kui ka missiooni kuulutada evangeeliumi, viia seda maailma äärteni. Kiriku läkitatus ehk misjon põhineb Kolmainu Jumala olemusel, milleks on ennast avav ja maailma poole suunatud armastus. See armastus ei ole nartsissistlik, enesega piirduv, ennast imetlev armastus, vaid armastus, mis pürib endast välja, ohverdab end ja mille kõige selgem väljendus on Jeesuse Kristuse isik ja tema töö ristil. *Missio Dei*, Jumala misjon, Karl Barth'i poolt välja pakutud termin, on saanud kogu misjoniteoloogia aluseks. Jumal on Kolmainus, Isa saadab maailma oma Poja, Isa ja Poeg läkitavad Püha Vaimu ja Kolmainus Jumal läkitab kiriku maailma jätkamaks Jumala misjonit. Nõnda ei ole kirikul mõtet iseeneses, ta ei ole olemas iseene pärast, vaid kirikul on mõte seoses oma missiooniga maailmale. Kaasaegsed oikumeenilised dokumendid kõnelevad kirikust kui Jumala instrumendist, märgist, sakramendist maailmale jne. Kirikuks olemine algab kuulekusest Läkitajale ja oma missioonile. Me võime küll arutleda selle üle, milline peaks olema meie kiriku tulevik, millist tüüpi kirik olla, kas misjonikirik või mingi muu kirik. Aga tegelikult ei ole misjon kiriku valik vaid tema põhiolemus. Vastupidi, kirik, mis ei ole misjoneeriv, on midagi väga valet ja hülbelist oma põhialustes.

("Apostlikkus tähendab seda, et kirik on saadetud Jeesuse poolt maailma eest olema, osalema tema töös, seega ka selle Ühe töös, kes saatis Jeesuse osalema Isa ja Poja töös läbi Püha Vaimu väe." (Porvoo Ühisavaldus IV A).)

Nagu Isa läkitas minu, läkitan mina teid – oleme kutsutud viima maailma sõnumit Jeesuse ristist ja ülestõusmisest ning järgima Lunastaja eeskujul misjonitöös. Apostellikus tähendab ka risti all kannatavat kirikut, mitte tingimata edukat ja juhtivat kirikut, vaid eelkõige kirikut, mida juhivad Kristus - tema järgijate osaduskonda. Sõnum ristist ei saa olla lihtlabaselt popp, sest “Sõna ristist on narrus neile, kes hukuvad, aga meile, kes päästetakse, on see Jumala vägi” (1Kr 1,18). Seda seisukohta rõhutab ka Lutheri ristiteoloogia. Kas sellel teoloogial on tähendust meie edukust soosivale ajale või on see nõ “out”? Arvan, et sellel on tähendus, kui mõtleme laialt levinud arvamusel, et misjonitöö edu võib hinnata ainult pöördunute hulga järgi, või kiirete tulemuste järgi. Väga meeldib Joosep Tammo mõtte misjonist kui palverännakust eesti inimeseni. Süvenemist, kannatlikkust ja mitte orienteerumist massidele ja kiirele edule.

Viimane aspekt apostellikuse juures, millel tahaksin peatuda, on Püha Vaimu töö. Püha Vaim on misjoni impulss. Me ei saa olla misjonärid, teejuhid, tegemata oma elus ruumi Pühale Vaimule, suurele eskatoloogilisele annile, mis kasvatab meis usku, julgustab meid, juhivad meid tunnistamisele ja teenimisele. Meie, luterlased, arvame end hästi teadvat, mille läbi ja kuidas PV töötab (Sõna ja sakrament) ja veel paremini seda, kuidas Ta ei tööta. Samas on PV meie jaoks tihti nagu hirmutav ja ettearvamatu jõud, millega on targem hoida distantsti kui lähedalt sõbrustada. Väga tihti unustame, kui suurt rolli ja tähtsust omistas PV-le usuisa Martin Luther. Selles mõttes on kasulik ikka ja jälle üle lugeda Lutheri Suure Katekismuse kolmandat peatükki, mis on tervikuna nagu ülistuslaul Püha Vaimu misjonile kirikus. Teadmine Vaimust ei asenda osadust Temaga ning seda andi kuulatades ja järgides suudame ehk kohata ja aidata ka ligimest, kelle juurde Ta meid on läkitanud.

II Teine kiriku olemuslik joon, millel tahan peatuda, on kiriku katoolsus. Kirik on universaalne kogudus, mis tekib erinevatest kultuurilistest, etnilistest, sotsiaalsetest, ealistest, soolistest jne. gruppidest, keda ühendab üks tunnistus: Jeesus Kristus on Issand. Mida tähendab katoolsus kirikule kui teejuhile?

Kõigepealt võiks see tähendada avatust, aga millist avatust? Ka sellel suvel on käivitunud teeliste kirikute projekt ja paljude Eestimaa kirikute ukсед on avatud küllastajatele. Inimesed saavad tulla, tutvuda kultuuriväärtustega, jääda hetkeks vaikseks, võimaluse korral saada ka öömaja ning rännata edasi. Oleme uhked – ja õigusega, sedalaadi avatust on väga vaja. Aga,... Selle projekti kaudu saab küll taas kord eksponeeritud EELK kõige võimsam visuaalne märk, milleks on kirikuhoone – kuid see on enamasti tühi kirikuhoone. Kas oleme silmitsenud fotosid – nii see on, see on sõnum, mille ümbritsevale maailmale saadame. Inimene nagu segaks fotograafi, teda kohtab harva nii sise- kui välisvaadatel. Siit edasi võib küsida, kas inimene meid ka tegelikult segab, kas me tahaksime, et ta tuleks või oleks ilma temata mugavam? See on ka laiemalt küsimus: Kuidas jõuda avatud udest avatud osaduseni ja anda sellest ka märku ümbritsevale maailmale. Seda ei saa ilmselgelt teha kampaania korras, kristlik osadus on selleks liiga õrn ja delikaatne asi. Ometi ei saa olla suuremat ja võimsamat reklaami kirikule kui vendade ja õdede vaheline armastus ja ühtehoidmine, mis on avatud ka väljapoole. Seda ei saa jätta märkamata.

Teiseks, kiriku olemuseks on olla kõigist ja kõigile, katoolsus on läkitatuse, misjoneerimise eelduseks (kui mingi asi ei oleks põhimõtteliselt kõigi jaoks, puuduks vajadus kõigi juurde minna). Meie kiriku ajaloo on olnud ajajärk, mil rahva enamik kuulus luterlikku kirikusse ja luterlik kirik sai olla avatud ning teejuhiks paljudele. See on nn. vaba rahvakirikuperiood, mille kohta nostalgiliselt ütleme, see on möödas. Samas on rahvakiriklik mõtlemine meile endiselt omane ja elab edasi ka meie käitumismudelites. See on meie pärand ja selles traditsioonis on palju väärtuslikku, mida saab ja peab säilitama ja edasi kandma. Samas ei ole rahvakiriklik mõtlemine, nii nagu see on olnud ajalooliselt paljudes maades, eriti katoolne. Kirik ei kuulu rahvale kui sotsiaalne ja poliitiline üksus, kirik kuulub Jeesusele Kristusele, kes kutsus inimesi osadusse endaga, olema osa jumalarahvast. Me elame ühiskonnas, kus on palju kirikuid ja üks kirik ei saa pretendeerida olemaks kirik kõigile, olgu see siis luterlik kirik või mõni muu kirik. Kõik kirikud meie maal on osa vabast rahvast ja kui me seame eesmärgiks viia evangeelium kõigi Eestimaa inimesteni, siis see on ülesanne, mida ükski kirik ei saa üksinda lõpule viia. Kiriku katoolsus on väljakutse oikumeeniliseks koostööks misjonipöllul.

Ja viimaks mõni sõna lohutuseks nendele, kes kiriku teejuhikutsumuse järgimist meie praeguses olukorras, kus kiriku liikmeskond kahaneb, kus paljud kogudused on oma vaimulikuta, paljud vaimulikud on kirikutöölt lahkunud, kiriku materiaalne olukord on kasin, liiga ülejõukäivaks peavad.

”Me ei vaja geeniusi, küünikuid, misantroope, tarku taktikuid, vaid tavalisi, ausaid ja otsekoheseid inimesi.” (D. Bonhoeffer) Näha maailma suuri sündmusi nende vaatenurgast, kes on tõrjutud ja kannatavad, on hindamatu kogemus, mis on kirikule osaks saanud läbi ajaloo. Selle kogemuse valguses saame lahti mõtestada ka meie praegust olukorda. Marginaalne olemine ei pruugi ilmtingimata olla negatiivne seisund. See võib olla ka väljakutse kirikule kasvada armastuses, ustavuses, empaatiavõimes ning tunda ära oma sügavam missioon. Kiriku põhiolemus on olla toetajaks ja kaasaskõndijaks ligimesele.